אימא כמשעה שנכנסו ישראל למצרים ועד [שעה] שיצאו מיתיבי שבעה נביאים נתנבאו לאומות העולם ואלו הן בלעם ואביו ואיוב אליפז התימני ובלדד השוחי וצופר הנעמתי ואלידהוא בן ברכאל הבוזי [א](א"ל) וליטעמיך אליהוא בן ברכאל לאו מישראל הוה והא כתי' ממשפחת רם אלא אינבוי אינבי לאומות העולם ה"נ איוב אינבוי אינבי [לאומות העולם] אטו כולהו נביאי מי לא אינבוי לאומות העולם התם עיקר נביאותייהו לישראל הכא עיקר נביאותייהו לאומות העולם מיתיבי חסיד היה באומות העולם ואיוב שמו ולא בא לעולם אלא כדי לקבל שכרו הביא הקב"ה עליו יסורין התחיל מחרף ומגדף כפל לו הקב"ה שכרו בעוה"ז [כדי] לטרדו מן העולם הבא תנאי היא דתניא רבי אלעזר אומר איוב בימי שפוט השופטים היה שנאמר [1]הן אתם כולכם חזיתם ולמה זה הבל תהבלו איזה דור שכולו הבל הוי אומר זה דורו של שפוט השופטים רבי יהושע בן קרחה אומר איוב בימי אחשורוש היה שנאמר [2]ולא נמצא נשים יפות כבנות איוב בכל הארץ איזהו דור שנתבקשו בו נשים יפות הוי אומר זה דורו של אחשורוש ואימא בימי דוד דכתיב [3]ויבקשו נערה יפה התם בכל גבול ישראל הכא בכל הארץ רבי נתן אומר איוב בימי מלכות שבא היה שנאמר [4]ותפל שבא ותקחם וחכ"א איוב בימי כשדים היה שנאמר [5]כשדים שמו שלשה ראשים ויש אומרים איוב בימי יעקב היה ודינה בת יעקב נשא כתיב הכא [6]כדבר אחת הנבלות תדברי וכתיב התם [7]כי נבלה עשה בישראל וכולהו (א) תנאי סבירא להו דאיוב מישראל הוה לבר מיש אומרים דאי ס"ד מאומות העולם הוה בתר דשכיב משה מי [ב]שריא שכינה על עובדי כוכבים והא [ג]אמר מר בקש משה שלא תשרה שכינה על עובדי כוכבים ונתן לו שנאמר [8]ונפלינו אני ועמך א"ר יוחנן דורו של איוב שטוף בזמה היה שנאמר הן אתם כולכם חזיתם ולמה זה הבל תהבלו וכתיב [9]שובי שובי השולמית שובי שובי ונחזה בך אימא בנבואה דכתיב [10]חזון ישעיהו בן אמוץ א"כ למה זה הבל תהבלו למה לי וא"ר יוחנן מאי דכתיב [11]ויהי בימי שפוט השופטים דור ששופט את שופטיו אומר לו [ד]טול קיסם מבין [ה](עיניך) אומר לו טול קורה מבין עיניך אמר לו [12]כספך היה לסיגים אמר לו סבאך מהול במים א"ר שמואל בר נחמני א"ר יונתן כל האומר מלכת שבא אשה היתה אינו אלא טועה מאי מלכת שבא מלכותא דשבא [13]ויהי היום ויבאו בני האלהים להתיצב על ה' ויבא גם השטן בתוכם ויאמר ה' אל השטן מאין תבא ויען השטן וגו' [ו]אמר לפניו רבש"ע שטתי בכל העולם כולו ולא מצאתי נאמן כעבדך אברהם שאמרת לו [14]קום התהלך בארץ לארכה ולרחבה כי לך אתננה ואפילו הכי בשעה שלא מצא מקום לקבור את שרה [עד שקנה בד' מאות שקל כסף] לא הרהר אחר מדותיך [15]ויאמר ה' אל השטן השמת לבך אל עבדי איוב כי אין כמוהו בארץ וגו' א"ר יוחנן גדול הנאמר באיוב יותר ממה שנאמר באברהם דאילו באברהם כתיב [16]כי עתה ידעתי כי ירא אלהים אתה ובאיוב כתיב [15]איש תם וישר ירא אלהים [וסר מרע] מאי וסר מרע א"ר אבא בר שמואל [ז]איוב וותרן בממונו היה מנהגו של עולם נותן חצי פרוטה לחנוני איוב ויתרה משלו [17]ויען השטן את ה' ויאמר החנם ירא איוב אלהים הלא אתה סכת בעדו ובעד ביתו וגו' [ח]מאי מעשה ידיו ברכת א"ר שמואל בר רב יצחק כל הנוטל פרוטה מאיוב מתברך מאי [18]ומקנהו פרץ בארץ א"ר יוסי בר חנינא מקנהו של איוב פרצו גדרו של עולם מנהגו של עולם זאבים הורגים העזים מקנהו של איוב עזים הורגים את הזאבים [19]ואולם שלח נא ידך וגע בכל אשר לו אם לא על פניך יברכך [20]ויאמר ה' אל השטן הנה כל אשר לו בידך רק אליו אל תשלח ידך וגו' [21]ויהי היום ובניו ובנותיו אוכלים ושותים יין בבית אחיהם הבכור ומלאך בא אל איוב ויאמר הבקר היו חורשות והאתונות רועות על ידיהם א"ר יוחנן מלמד שהטעימו הקב"ה לאיוב מעין

מעין

אימא כמשעה שנכנסו כו'. מאתים ועשר דכתיב (איוב מב) ויוסף ה' את כל אשר לאיוב למשנה אף שנותיו הוכפלו דכתיב[ט] [שם] ויחי איוב אחר זאת מאה וארבעים שנה למדנו שהיה בן שבעים כשבאו יסורין עליו הרי מאתים ועשר ולעולם מעולי גולה היה: **נתנבאו לאומות העולם.** אלמא נכרי היה: **אליהוא.** על כרחך מדייחסיה קרא בשמו [ושם אביו] ושם משפחתו ישראל הוה ואית דאמרי ממשפחת רם היה היינו אברהם: **שכולו הבל.** הטובים שבהן לא היו כלום כדאמרינן לקמן שהנשפט היה לו פתחון פה לשפוט את שופטו ומוכיחו: **בימי מלכות שבא היה.** וכא (ב) גדול מכשדים עליו: **וחכ"א בימי מלכות כשדים.** בימי נבוכדנצר היה וכא גם משבא גדול עליו: **וכולהו הני תנאי כו'.** מסקנא דמילתא הוא דתריץ לעיל תנאי היא ההוא מתניתא דלעיל ס"ל עובד כוכבים הוה והני תנאי דהך מתניתא כולהו סבירא להו דישראל הוה בר מיש אומרים דאמרי בימי יעקב הוה: **והא אמר מר.** בפ"ק דברכות (דף ז.): **ונפלינו.** (ג) ונבדלנו בלכתך עמנו מכל האומות: **ונחזה בך.** לשון זימה [הוא זה] להסתכל בנשים שעובדי כוכבים אומרים לישראל שובי לתורתנו ותזני עמנו: **ששופט את שופטיו.** שהיו השופטין עצמן מקולקלים והיה פתחון פה לנשפט להוכיח את מוכיחו שאם אמר לו השופט טול קיסם מבין עיניך הסתלק ופרוש מעבירה קטנה שבידך יכול זה לומר טול קורה מבין עיניך פרוש מעבירה חמורה שבידך: **סבאך.** יינך כמו אל תהי בסבאי יין (משלי כג): **מהול.** מעורב וכן כל לשון הוללות שבתורה לשון ערבוב: **קום התהלך.** היינו דקאמר ומהתהלך בה מאותו שאמרת לו התהלך בארץ אני בא: ה"ג **מנהגו של עולם נותן חצי פרוטה לחנוני.** מי שיש לו מלאכה מועטת לעשות אומר לפועל חצי פרוטה אני נותן לך ונלך אצל חנוני ונקנה בפרוטה ככר או בילים ונחלוק ואיוב ויתרה לחצי השני משלו ונותן לו כל הפרוטה שהיה רע בעיניו לדקדק בדבר קל שאינו ממון: **והאתונות רועות [וגו'].** ע"י הבקר דריש ליה לקרא שאוכלת חזיז מתלם המענה שהזרע צומח בשעתו:

מעין

בלעם ואביו. כדאמר במגילה (דף טו.) כל ששמו ושם אביו בנביאות בידוע שהוא נביא בן נביא:

[י]**אימא** כמשעה שנכנסו ישראל למצרים. וא"ת ומאי קמ"ל קרא כתיב ויוסף ה' את כל אשר לאיוב למשנה ואיוב אחרי אותו מעשה חיה ק"מ שנה וא"כ היה בן שבעים קודם וי"ל דס"ד דלא כפל אלא בעושר ויופי של בנות אבל בשנים לא: **אליהוא** לא מישראל הוה. משמע דפשיטא דאליהוא בן ברכאל מישראל הוה לכך נראה דבפ"ק דע"ז (דף ג.) דאמר יבא בלדד השוחי וצופר הנעמתי ויעידו בהן בישראל שקיימו כל התורה כולה ל"ג התם ואליהוא בן ברכאל ונראה דשמעתא דהתם סברה כמ"ד איוב בימי יעקב הוה דהא אמר לקמן דממשה ואילך לא שרתה שכינה על עובדי כוכבים: **דור ששופט את שופטיו.** תימה לר"י דאמר [כ](כפ"ק) דתמורה (דף טו:) כל האשכולות שעמדו לישראל מימות משה עד שמת יוסף בן יועזר לא היה בהם שום דופי:

בפירוש רבינו חננאל גרס כולהו תנאי ואמוראי מודו דאיוב ישראל היה ולר"י נראה דל"ג ואמוראי דרבא ע"כ סבר לעיל דלאו מישראל הוה דקאמר לעיל הכי אמר להן משה למרגלים ישנו לאותו אדם ששנותיו כעץ כו': **ויש אומרים** איוב בימי יעקב הוה. הני יש אומרים לאו היינו ר' נתן דהא פליגי עליה[ל]:

ככומלא

תורה אור

1 הן אתם כלכם חזיתם ולמה זה הבל תהבלו: איוב כז יב

2 ולא נמצא נשים יפות כבנות איוב בכל הארץ ויתן להם אביהם נחלה בתוך אחיהם: איוב מב טו

3 ויבקשו נערה יפה בכל גבול ישראל וימצאו את אבישג השונמית ויבאו אתה למלך: מלכים א א ג

4 ותפל שבא ותקחם ואת הנערים הכו לפי חרב ואמלטה רק אני לבדי להגיד לך: איוב א טו

5 עוד זה מדבר וזה בא ויאמר כשדים שמו שלשה ראשים ויפשטו על הגמלים ויקחום ואת הנערים הכו לפי חרב ואמלטה רק אני לבדי להגיד לך: איוב א יז

6 ויאמר אליה כדבר אחת הנבלות תדברי גם את הטוב נקבל מאת האלהים ואת הרע לא נקבל בכל זאת לא חטא איוב בשפתיו: איוב ב י

7 ובני יעקב באו מן השדה כשמעם ויתעצבו האנשים ויחר להם מאד כי נבלה עשה בישראל לשכב את בת יעקב וכן לא יעשה: בראשית לד ז

8 ובמה יודע אפוא כי מצאתי חן בעיניך אני ועמך הלוא בלכתך עמנו ונפלינו אני ועמך מכל העם אשר על פני האדמה: שמות לג טז

9 שובי שובי השולמית שובי שובי ונחזה בך מה תחזו בשולמית כמחלת המחנים: שיר השירים ז א

10 חזון ישעיהו בן אמוץ אשר חזה על יהודה וירושלם בימי עזיהו יותם אחז יחזקיהו מלכי יהודה: ישעיהו א א

11 ויהי בימי שפט השפטים ויהי רעב בארץ וילך איש מבית לחם יהודה לגור בשדי מואב הוא ואשתו ושני בניו: רות א א

12 כספך היה לסיגים סבאך מהול במים: ישעיהו א כב

13 ויהי היום ויבאו בני האלהים להתיצב על יי ויבוא גם השטן בתוכם: ויאמר יי אל השטן מאין תבא ויען השטן את יי ויאמר משוט בארץ ומהתהלך בה: איוב א ו-ז

14 קום התהלך בארץ לארכה ולרחבה כי לך אתננה: בראשית יג יז

15 ויאמר יי אל השטן השמת לבך על עבדי איוב כי אין כמהו בארץ איש תם וישר ירא אלהים וסר מרע: איוב א ח

16 ויאמר אל תשלח ידך אל הנער ואל תעש לו מאומה כי עתה ידעתי כי ירא אלהים אתה ולא חשכת את בנך את יחידך ממני: בראשית כב יב

17 ויען השטן את יי ויאמר החנם ירא איוב אלהים: איוב א ט

18 הלא אתה שכת בעדו ובעד ביתו ובעד כל אשר לו מסביב מעשה ידיו ברכת ומקנהו פרץ בארץ: איוב א י

19 ואולם שלח נא ידך וגע בכל אשר לו אם לא על פניך יברכך: איוב א יא

20 ויאמר יי אל השטן הנה כל אשר לו בידך רק אליו אל תשלח ידך ויצא השטן מעם פני יי: איוב א יב

21 ויהי היום ובניו ובנתיו אכלים ושתים יין בבית אחיהם הבכור ומלאך בא אל איוב ויאמר הבקר היו חרשות והאתנות רעות על ידיהם: איוב א יג-יד

מסורת הש"ס

א) [בפ"י ליתא], ב) נ"א שרתה, ג) ברכות ז., ד) [ערכין טז:], ה) [גירסת הע"י יהילקוט שינך], ו) [נ"ל משוט בארץ ומהתהלך בה], ז) [מגילה טז.], ח) [פסחים דף קיב.], ט) נ"ל ויחי. רש"ש, י) [שייך קודם לד"ה בלעם], כ) נ"ל בפ"ב, ל) [עי' תוס' סוטה יב. ד"ה אחרי ותוס' ע"ז סד: ד"ה אחרים ותוס' לקמן נג: ד"ה מאן].

* * *

הגהות הב"ח

(א) גמ' וכולהו הני תנאי סבירא: (ב) רש"י ד"ה בימי וכו' וכא גם גדול: (ג) ד"ה ונפלינו נ"ב אע"ג דבלכתך עמנו היא שאלה אחרת בקש שתשרה שכינה על ישראל מ"מ שאלת ונפלינו היא דבוקה עם בלכתך עמנו וכך אמר ועוד לדבר אחר אני שואל ממך שנהיה נבדלים בלכתך עמנו מכל האומות:

* * *

מוסף רש"י

טול קיסם. כלומר עון קטן שבידך, זה יכול לומר לו טול אתה עון גדול שבידך (ערכין טז:). והאתונות רועות על ידיהם. שאמר חורשת האתונות (נ"ל הבקר) היו רועים עם החורשה ורועות האתונות מיד מזין מן המלם (איוב א יד).

* * *

רבינו גרשום

אימא שהיה כשיעור שהיו ישראל במצרים והכי הוא חושבנא ישראל היו במצרים ר"י שנה ואיוב כשבאו עליו יסורין היה בן ע' שנה כדכתיב (איוב טו) גם שב גם ישיש בנו ואין שב פחות מע' שנה כדכתיב ימי שנותינו בהם שבעים שנה וכשהשיב הקב"ה שבותו נתן לו הכל למשנה ושנותיו הכפיל לו דכתיב ויחי איוב אחרי זאת ק"מ שנה והנהו ע' דמעיקרא הרי ר"י שנה: בלעם [ואביו] אינבויי אינבי לעובדי כוכבים על דור המבול ועל דור הפלגה. בלעם אינבי לעובדי כוכבים לעמלק [ולכתיים] וקשיא לר' יוחנן ולר' אלעזר דאמרי מעולי גולה היה: כדי לטורדו מן העולם. אלמא דאיוב מעובדי כוכבים הוה: תנאי היא כו' וכולהו הני תנאי מהא ברייתא דר' אלעזר ואילך מודו דאיוב מישראל הוה מדקא מיירי טעמייהו ממשה ואילך איבא למשמע מינה הואיל ושרתה עליו שכינה ממשה ואילך: לבר מיש אומרים דאמר בימי יעקב הוה שעדיין לא בא משה לעולם: דאי ס"ד דלשאר תנאי מאומות העולם היה וכי ממשה ואילך כו'. א) ואמוראי קרי לר' יוחנן ולר' אלעזר דאמרי תרוייהו איוב מעולי גולה היה ורבא נמי אמורא: מה תחזו בשולמית דכי היכי דהאי קרא משתעי בנקבה דהיינו זימה הכי נמי הן אתם כולכם חזיתם: ששופט. מי שהיה שפוט על פי בית דין הוא שופט את שופטיו שאם אמר לו השופט טול קיסם שלך גדולה מתחת ידיך היה משיב הוא לשופט טול קורה כלומר אני גזלתי קיסם שהוא מעט אתה גזלת קורה שהוא גדול מזה: אדם נותן חצי פרוטה לחנוני (כמנהגם) שאם היה חייב לפועל חצי פרוטה היה נותן לו איוב פרוטה שלימה ולא היה הולך לחנווני לחלוף לו חצי ליתן לו חצי לפועל היינו וסר מרע שלא היתה מדתו כמדת רעיו בני אדם: שהטעימו הקב"ה

א) נראה מזה שרבינו היה גורס וכולהו תנאי ואמוראי וכגי' הספרים כמש"כ ד"ח ע"ש: